

ЕТНОГРАФСКИ ЗАПИСИ У АУТОБИОГРАФИЈИ *МОЈ ЖИВОТ* МАГЕ МАГАЗИНОВИЋ

Сажетак: Мага Магазиновић (1882–1968), уметница и новинарка, велики хуманиста и борац за еманципацију девојака из сиромашних слојева друштва, у књизи *Мој живот* оставила је обиље података из свог живота, али и из прошлости свог народа. Као посматрач и учесник многих значајних догађаја на прелому два века, она је забележила неке од најодсуднијих тренутака из српске прошлости (балкански ратови, Први светски рат и сл.). Посебно су интересантне почетне странице књиге, сентиментално сећање на детињство проведено у родном Ужицу, на којима је дала традицијска обележја средине у којој је рођена. Свесна значаја очувања фолклорног наслеђа, Мага Магазиновић је у својој књизи понудила драгоцену сведочанство о патријархалном животу српске породице крајем 19. века.

Кључне речи: Мага Магазиновић, *Мој живот*, народни обичаји, положај жене, породица у 19. веку

Интерес за „женско писмо“, тачније за књижевност коју стварају жене, добија свој пуни замах почетком двадесет првог века. Већи број књига и радова у различитим публикацијама, као и часописи који су првенствено посвећени овој теми, усмерени су на прозно и поетско стваралаштво српских књижевница, од дневничке и путописно-епистоларне прозе настале током 19. века до веома значајних романа публикованих у другој половини 20. и почетком 21. века. Упркос све израженијем интересовању за „женско писмо“, однос према књижевницама, који смо добили у наслеђе захваљујући понајвише стереотипијама којима су се руководили водећи српски критичари током 20. века, условио је да је књижевност коју пишу жене „још увек неишчитана, неоткривена, необјављена и књижевно-естетски невреднована“ (Гароња Радованац, 2010: 6). У кругу жена које су стварале на међи два века или током 20. века, налазе се књижевнице, културне раднице и сл., које су у знатној мери допринеле развоју и обогаћењу културног живота у Србији. Проблем закаснеле рецепције проузроковао је да се тек у новије време актуализује питање смештања ових ауторки у контекст културно-историјских појава које су их изнедриле. Једна од њих свакако је и Магдалена Мага Магазиновић, уметница, балерина, новинарка, велики хуманиста и борац за еманципацију девојака из сиромашних слојева друштва.

Мага Магазиновић (1882–1968) стасавала је у „најцветнијем периоду новије српске историје“, које је изнедрило велики број интелектуалаца различитих профила који су умногоме помогли укључењу Србије у савремене токове европског друштва (Самарцић, 1986: 144). Рођена у Ужицу 1882. године, у патријархалној породици досељеној из Херцеговине, она је усвојила неписане законе своје породице и средине којој је припадала и остала им верна током целог живота.

По завршетку Реалне гимназије у Ужицу, с породицом прелази у Београд. Уписује се на Вишу женску школу, потом и на Велику школу, где слуша филозофију код Бранислава Петронијевића. Високо ценећи свог професора, али не страхујући да изнесе своје мишљење, Мага Магазиновић се упуштала у расправе са Б. Петронијевићем. Осетивши последице класних неједнакости, свесна да девојке из паланке своје жеље и циљеве могу остварити само „темељитим стицањем знања“, током студија наставила је борбу за женску еманципацију. Касније, захваљујући својој упорности, успела је да победи мушку охолост и запосли се као прва жена практикант у Народној библиотеци. Била је, такође, прва жена новинар у тек основаној *Политици*, а у својим текстовима даље је промовисала своје феминистичке идеје. Остала је у вези с тим интересантна анегдота. Наиме, Владислав Рибникар, власник *Политике*, наклоњен Маги, често би је прозивао због њеног феминизма и прорицао како ће се једног дана срећно удати за официра. Говорио је:

„Госпођице Маго, нећете утећи судбинама толиких жена. Утопићете се и ви у ту просечност. Са засуканим рукавима, опасани белом кецељом и зарумењени од шпорета, као и све 'поштене жене', пажљиво ћете стављати на сто чинију са супом, док ће ваш официр отпасати сабљу, скинути мундир и подврнути рукаве од кошуље, па кусајући слатко супу уштинуту женицу за образ и рећи јој: 'Пиле моје', а потом певушити 'Радо иде Србин у војнике'“ (Букумировић, 1997: 18).

Међутим, Мага је далеко надвисила своју средину. Њена еманципованост, оштроумност и хладнокрвност с којом се суочавала са традиционалном средином, често је наилазила на неразумеване и оспоравање. Било је веома тешко борити се за идеје равноправности између полова у оном тренутку „када је добра удаја била највећа каријера у животу жене“ (Букумировић, 1997: 19). Била је сигурна у једно – по сваку цену избећи „ту испразну судбину“ којој су се њене вршњакиње, „малодушне према изазовима тежим од шерпе пуне сарми, једна по једна предавале“ (Букумировић, 1997, 19). Одлучна у жељи да ни по коју цену не поклекне пред конзервативношћу ондашње Србије, повлачила се у себе и утеху тражила у уметности.

Везана за позориште и плес још из гимназијских дана, поставила је себи као један од циљева да добије свестраније балетско образовање. Балетску уметност усавршила је у Немачкој, код најпознатијих уметника и теоретичара тог времена: Елизабете и Исидоре Данкан, Жана Далкрозе, Рудолфа фон Лабана. Глуму је похађала код чувеног Макса Рајнхарта. Све што је научила, донела је

у Србију. Плес и глума повезали су је и са знаменитим Герхардом Геземаном, тада студентом славистике. Љубав која је нагло букнула међу њима довела је и Герхарда Геземана у Србију и навела га да постане велики обожавалац српске књижевности и српског народа уопште.

Искрено љубећи своју земљу, Мага Магазиновић није поклекнула ни у најодсуднијим тренуцима. Била је болничарка у балканским ратовима, док ју је Први светски рат затекао бремениту. Трагедија српског народа у овим суровим годинама као да се прелила и у њен приватни живот. Изгубила је сина, а рат јој је однео и брата. Геземан је са српском војском преживео албанску голготу и неколико година касније, иако раставши се од Маге, остао заувек везан за српски народ.

Мага Магазиновић је донела модеран плес у Србију и основала најпре Школу за рецитацију, естетичку гимнастику и стране језике, потом и Школу за ритмику и пластику, коју су сиромашна деца бесплатно похађала. Била је жена европског образовања и ширине, али није умакла судбини оних који „иду неу-табаном стазом“. Несхваћена и често сувише грубо одбачена, донела је модерне, често авангардне идеје које Србија у првој половини 20. века није успела да прихвати.

2.

За свој седамдесети рођендан (1951) Мага Магазиновић почела је да пише аутобиографију, која ће тек 2000. године бити штампана. Како сама сведочи, бројне трагедије и губици у приватном животу оставили су трајне, неизлечиве ране на њеној души, а усамљеност ју је натерала да своје доживљаје преточи на папир и на тај начин дозове у сећање све драге личности које су обележиле одређене периоде њеног живота. У аутобиографији *Мој живот*, Мага Магазиновић је насликала период од четрдесет пет година, тј. од рођења 1882. до 1927. године, који су, између осталог, одликовале бројне промене владара и чак четири рата. Пратећи своје одрастање и школовање, она је оставила богат материјал из разних области – етнологије, социологије, културе, политике, историје образовања и сл.

Већ на самом почетку Мага Магазиновић износи своју бојазан: „Да ли ће ми сећање бити довољно тачно а живо и да ли ћу његове токове успети да излажем са највећим степеном жељене искрености и људски могуће непристрасности према себи и другима?“ (Магазиновић, 2000: 43). Наш велики писац Иво Андрић тврдио је да је веома тешко говорити о себи „субјективно и испод књижевног дела“: „Тешко се ту сачувати од ’пристрастија’, како би казао Вук“ (Јандрић, 1977: 21). У *Знаковима поред пута* Андрић пише: „Кад читам или слушам како неко описује или препричава оно што сам својим очима видео, ја увиђам јасно да је истину, праву истинску истину, немогуће тако утврдити и непромењену пренети даље, до других људи и нових нараштаја“ (Андрић, 1981: 235). Зато мање-више свака прича о животу коју је аутор сам испричао

мора да садржи и одређену дозу субјективности и фикције. Никола Грдинић о овом проблему размишља на следећи начин:

„Тиме што описује сам себе, аутор је неминовно субјективан, али он истовремено зна о себи оно што други, посматрајући га споља, никако не могу знати, па је објективнији од њих. Али аутобиограф пише и о другима, дакле оно што је чуо и видео, што је поверљиво, па је објективније. Међутим, када понире у туђу личност, неминовно је субјективан. Тако се у аутобиографији јављају субјективно/објективно причање о себи са објективно/субјективним причањем о другима“ (Грдинић, 2003: 672).

3.

Прва поглавља својих успомена Мага Магазиновић посвећује традицији предака и њиховом борбеном, неустрашивом духу, који се снажно манифестовао и у њој. Причајући о својим прецима, назначила је нека од општих места у животу породица настањених у западној Србији – пресељење из Херцеговине и Црне Горе изазвано сукобом са припадницима других народа, најчешће турског народа, и нимало лако привикавање на нову животну средину. Видно поносита због угледа свог деде, Мага Магазиновић је детаљно описала кућу у којој је рођена. Кућа која је имала с лица два улаза, велику капију, широк трем и веома богато покућство, у потпуности одговара кућама трудољубивих људи. Посебно је интересантно описана кухиња „са подом од набоја“:

„Ту су била три долапа од дрвета, са алкама и оковима од гвозђа. Изнад посуђа, по њима је вазда било поређано дуња, јабука, арапки крушака и мноштво тегли са слатким. У десном углу стајале су велике наџве за мешање хлеба и чување брашна. Преко пута огњиште у оцаку са веригама, о које су вешани котлови за грејање воде и варење млека. Кувало се на сацацима у глеђосаним земљаним лонцима и шерпама или тигањима“ (Магазиновић, 2000: 45).

Собе у кућама биле су источњачки намештене и испуњене предметима домаће радиности:

„На прозорима ткане завесе и пуно саксија са цвећем [...]. На миндерлуцима ћилими чупавци, а уза зид вунени јастуци чивит плави и црвени. Под брижљиво орибан жутом водом од искуване сламе, застрт мрким простиркама од кострети у великој, а карираном поњавом плаво-црвеном у мањој соби. Одело и рубље држало се у ковчезима и собама. Чивилук се прекривао чаршавом од 'шесетника', обрубљеним кукичаном чипком“ (Магазиновић, 2000: 46).¹

¹ Описи ентеријера које је донела Мага Магазиновић кореспондирају са забелешкама о животу у кући у Ужицу, у другој половини 19. века, које можемо пронаћи у етнографској студији *Старо Ужице* (1922) чувеног филолога Љубомира Стојановића (уп. Љ. Стојановић, *Старо Ужице, Гласник Географског друштва*, 7–8, 157–176).

Опис куће у коју су се касније преселили такође је препун реалистичких описа, који сведоче о изузетној способности опсервације Маге Магазиновић:

„Велика соба имала је са севера један прозор са изгледом на бунар испред цветњака. До тог прозора стајао је браон флдровани ’пун’ кревет, сав испуњен душецима, јорганима и вуненим јастуцима поврх јоргана. Прекривен чаршавом од ’шесетника’, са умецима и чипком при дну и унаоколо. Кроз чаршав се провиделе чипке и умечи на јастучницама и јорганским чаршавима, па и на навлаци од душека. Одозго је пребачен узан ирам, ткан ’улевли’ у чивит плаво и бордо боји са ресама ширином. До кревета уза слепи зид ка цветњаку стајао је огроман браон сандук са жутим шарамма у коме је стајало постелно и лично рубље. На њему су биле гвоздене рукавице и украшен оков околу браве. Остали део дугачког зида запремао је поширок миндерлук застрт ћилимом истих боја као ирам у кревету. [...] Између прозора било је велико огледало у позлаћеном раму. На њему завезана машна од танког пешкира са ћипком, а испод њега грана са бордо ружама и зеленим лишћем, израђена од вунице на обавијеној дебљој и тањој жици. То је била ’велика мода’, та урађена грана испод огледала“ (Магазиновић, 2000: 52).

У даљем делу ауторка пише о намештају који су сачињавали: шифоњер за одело, „повећи браон политирани“ сто и шест столица, низак ормар на коме су стајали послужавници и прибор за слатко. На шифоњеру биле су поређане „тегле са слатким, кутије са ’китникецом’ и колачима, којих је увек било у приправности за случај да гости наиђу“ (Магазиновић, 2000: 53).

Описи ужичких кућа и окућница које је Мага Магазиновић донела веома детаљно и сликовито, имају велику документарну вредност. Како сведочи у својој аутобиографији, градска домаћинства у деветнаестовековном Ужицу имала су одвојене куће и велика дворишта с повртњацима, воћњацима, рибањацима и баштама, те стаје за стоку и живину. С посебном пажњом описала је „дедин омиљени повртњак“, у коме се могло наћи најразличитије и „јединствено“ поврће у Ужицу (спанаћ, кел, келераба, шаргарепа и зелен), рибањак, препун „лињака, гргеча, па и омањих шарана“, као и воћњак богат најразноврснијим воћкама (Магазиновић, 2000: 47).

С посебном пажњом Мага Магазиновић је писала о традицији неговања цвећа у Ужицу и о „красном“ цветњаку у дворишту свога деде:

„Башта је почињала цветњаком – мноштво леја разноврсног цвећа: лала, зумбула, зеленкада и ђурђевка, кадивица, невена, шебоја, лепог човека, мачкобрка, латифе и петонија, дана и ноћи и сиротице. Даље су се ширили бокори девојчице, милодува, повратича и калопера. Џбуње белог и плавог јоргована и јасмина уоквиривало је горњу баштенску оградицу, испод које се ширио каранфил свих врста, топкаранфил бели, роза, бордо и прскани, цицкаранфил ружичаст и миришљав“ (Магазиновић, 2000: 46–47).

Набројано посуђе, различите врсте покривки, осушене траве за чај, мноштво разноврсног цвећа и огромна каца за шљиве употпуњавали су слику ти-

пичне куће у ужичком крају у другој половини 19. века и пружали „сазнања о патријархалном начину живота у Ужицу“ у том периоду (Пашић, 1993: 164):

„Улазни трем био је препуњен руковетима осушених трава за тејове, кесама са семеном од цвећа и поврћа. У врху трема стајала је огромна каца за шљиве и уз њу прислоњене мердевине, на које смо се пели да растерујемо ројеве мушица изнад шљивове цибре ујесен, после бербе у шљиваку“ (Магазиновић, 2000: 46).

Упоредо са сликом дедине и куће својих родитеља, Мага Магазиновић доноси и опис дворишта и имања имућних ужичких породица, који је већ слутио хедонизам као основни животни мото ових породица:

„Протићева кућа била је према дединој [...]. Башта је била високо ограђена и у њој разне гимнастичке љуљалшке за седење и хватање. Била је на крају баште и куглана, где су се недељом неки људи куглали, а ми, са осталом децом из суседства, вирили кроз даре, испале чворове и урезане засечке у високој огради. Најчаробније у тој башти били су пауни. Пуно их је било, женки без репа и оних са репом 'на точак' [...]. Та башта за нас била је пуна неке тајанствене чари“ (Магазиновић, 2000: 69).

Рани додир са имућнијим светом, те (не)очекивани финансијски проблеми Магине породице, помогли су јој да рано постане свесна неправде изазване класним неједнакостима у друштву. Отуда је њена борба за равноправност људи на свим пољима постала још одлучнија. Зато је касније, када је отворила балетску школу у Београду, поучена трновитим путем који је морала да пређе, била посебно брижна према девојкама из сиромашних породица.

4.

У аутобиографији *Мој живот*, Мага Магазиновић бележи обичаје о празновању верских празника, богате трпезе, али и специјалитете који су се налазили на трпези сиромашнијих породица. Хлеб се месио у дрвеним карлицама, „пекло се у тепсијама, а кувало у црним гвозденим лонцима изнутра бело емајлираним, али и у земљаним, глеђосаним шерпењама и лонцима, тигањима и ђувечадама“ (Магазиновић, 2000: 54). Ауторка детаљно наводи разне врсте јела која су се спремала у Ужицу у том периоду:

„Кувана су 'српска јела': супа, говедина са реном, четвртком и недељом као уводно обавезно јело. Затим сарме – летње и зимске, ђуфтета, пилав, подварак, ђувече; уз пост пасуљ и пилав, 'на граховици' – одвару од пасуља. Уз пост се готовило доста и рибе, речне, као и усолјене јегуље. Четвртком и недељом се редовно и месило, већином гибаница, бурек с месом и друге пите, често и патишпање од по 15 до 20 јаја. За славу и велике празнике месило се више врста колача: гурабије, мушкационе, пуслице и торте – масна, шарена – пола бела, пола жута, црна торта од ораха и патишпања са умеша-

ним сеченим орасима. Мајка је и посне пите изврсно а често месила: слане са киселим купусом, орасима или пиринчом, укуваним на прженом луку, али посутим циметом; слатке са бундевом, вишњама, јабукама, кајсијама или пекмезом. Најомиљенија, али и приметна и најскупла била је 'сува пита' са орасима и сувим грожђем и циметом, а на маслиновом зејтину. Набрзо су готовљени мафиши или уштипци, и посни и мрсни. Од поврћа се спремао купус и боранија, паприке као пуњене, а ређе и спанаћ. Постило се сваке среде и петка. Осим тога божићни, ускршњи, петровски и госпојински пост, па чак и недељу дана пред Покров Богородичин“ (Магазиновић, 2000: 54–55).

На примеру свога деде и свога оца Мага Магазиновић је оставила податке о предузимљивости Ужичана и бројним пословима којима су се бавили. Тако је њен отац изучио терзијски и јорганцијски занат и поред тога имао и трговинску радњу. Жене су углавном биле закупљене кућним пословима, али су свакодневно налазиле времена за домаћу радиност. Разбој је био обавезан у свакој кући. Ткале су се и памучне и вунене тканине. Посебан труд улаган је у то да се девојчице и девојке извеште у ручним радовима: ткању, хеклању, шивењу: „Од пет година већ смо училе плести, касније и шарати плетући. Плело се онда на игле с кукицама, а шарало ђинђувама по белим памучним чарапама, а по вуненим разнобојном вуницом“ (Магазиновић, 2000: 56). Она описује различите тканине које су им биле доступне – од грубог сељачког платна до префињених и тешко доступних финих иностраних тканина. Веома заинтересована за шивење, описивала је до најситнијег детаља не само народну ношњу и хаљине девојака из средњег слоја, већ и модерне тоалете жена из богатијих кућа. Активно суделујући у свакодневним пословима своје породице, научила је различите начине бојења предива:

„Иза куће, према бунару, стајали су велики земљани лонци и ћупови са 'сјером', тј. ланолинском водом, у којој се растапао чивит, те се у њему бојиле све нијансе плавога, од отворене до загасито плаве. Сећам се да су мама и баба Сара кувале и лишће од брескве и у њему бојиле пређу у жуто, искувавале струготине од броћ-дрвета, неке врсте јове, и бојиле 'рујо', тј. наранцасто, [...] ораховим зеленим љуштурама и лишћем 'зејтинли', тј. маслинасто зелено. У 'крмезу', тј. чаурицама од кошениле, бојиле су све преливе црвеног – од розе до бордо. А мешавином ораховог и бресквиног, мислим, добијале су браон боје“ (Магазиновић, 2000: 54).

Мага Магазиновић је оставила податке и о припреми мираза, тј. спреме, с чим се почињало чим девојке пређу 12. или 13. годину. Магина мајка је, у жељи да двома кћеркама спреми богате дарове, гајила свилене бубе:

„Чинило нам је задовољство да беремо дудово лишће и хранимо бубе, иако у њиховој соби није баш најпријатније мирисало. Кад грицкају, то је шуштало као кад пада киша. А тек кад се стану завијати у красне беле или жуте чаурице. [...] Известан број био је намењен за семе. Оне би се брижљиво справљале и чувале. А кад из њих излете лептири, остајале би

у њима ружне мрке рупе. Остале чауре стављале су мама и тетка у врућу воду или у сито на пару, те су чистим дрвцетом поткачиле конце од извесног броја чаурица. Тако су на мотовило снурале тање или дебље свилене конце, некад и на лакат, те добијале кануре од свиле, беле или жуте, или шампањ боје. [...] Свила се потом искувала у сапуници, добијала мекоту и сјај, те била припремљена за ткање платна“ (Магазиновић, 2000: 100).

5.

У својим успоменама Мага Магазиновић, такође, доноси доста интересантних података о односима у друштву тога времена, о положају жене и обавезама које јој је наметало ондашње време. У том контексту веома су интересантне странице на којима је насликала однос свекрве и снахе. Пишући о својој мајци и бројним обавезама које су постављене пред њу, Мага Магазиновић истиче да су сви проблеми били последица „свекрвине строгости и претераних захтева“ које је ставила пред Магину мајку. Ову причу поткрепила је интересантним примерима који су илустровали готово стереотипан однос свекрва – снаха у патријархалној заједници: „’Стекла мачка зубе да покоље људе’, ’Стекла врана прапорац, па изнела под небо’ (’кадли није прапорац доли козји брабоњак’)“. На тај начин се свекрва подсмевала Магиној мајци и њеној деци, „а све у оној честој балканској љубомори свекрве на снају и бојазни за свој престиж у кући“ (Магазиновић, 2000: 50).

Градећи портрете чланова своје породице, Мага Магазиновић је насликала лик оца – типичног патријархалног човека, старешину породице, који своју децу није обасипао нежношћу. Веома узбуђени због очевог повратка из рата, Мага и њени сестра и браћа изашли су у сусрет оцу:

„У похабаном оделу, у опанцима место чизама, вратио се тата са Сливнице, из бугарског рата. Неко је за њим водио коња, хромог и рањеног Бекана. Тата је пољубио мајку у образ, она њега у руку; Мишу је подигао и пољубио, нас девојчице само помиловао, а ми га у руку пољубиле“ (Магазиновић, 2000: 51).

Очева строгост манифестовала се и у неколико сцена које је Мага Магазиновић навела у даљем делу својих сећања. Отац није толерисао смејање за столом нити било какав искорак из очекиваног и устаљеног понашања. Посебно је, у вези с тим, интересантан текст молитве коју су Мага и њена браће и сестра изговарали свако вече: „Боже, помози! Боже, дај здравља! Боже, живи тату и маму и њину ћецу! Дај, Боже, да тата добро пазари и *да се не љути*, да сви будемо здрави и живи, добри и *мирни* (подвукла Ј. К.)! Амин!“ (Магазиновић, 2000: 101).

Ни касније, када је Мага већ стасала, отац није напуштао свој строги став. Замерајући јој на „слободном“ понашању с „туђим младићем“, он није био одушевљен њеном везом са Герхардом Геземаном. Када се Мага вратила из Немачке

са Геземаном, пошто су се настанили у Београду, отац је одлучно иступио пред своју кћерку с наредбом да се уда. Поштујући законе патријархалне заједнице, отац није могао да прихвати кћеркину „модерну“ везу са странцем. Не само у вези с тим, Мага Магазиновић је често указивала на табуе заједнице којој је припадала. Најилустративнији је пример из детињства везан за полно сазревање. Избегавање разговора на ту тему рађало је збуњеност, немир и панични страх. У потпуности неприпремљена за прву менструацију, она се, преплашена и уздрхтала, скривала у подрум где је обављала личну хигијену (уп. Магазиновић, 2000: 99). Постојање табуираних тема изазивало је и тада и касније револт Маге Магазиновић, у чему су, засигурно, били корени њеног феминизма и тежње да се бори за права жена.

Магина особеност и бунтовнички дух, који се није мирио са наслеђеним навикама које су одређивале место у друштву, показао се још у раној младости. Играјући се са децом из свога краја, жарко је желела (и успевала у томе) да парира дечацима у свему: „Играли смо радо и хајдука. Ја никада нисам могла бити ’арамбаша’ зато што сам девојчица а сваки смоља – дечак могао је. И ја сам усрдно до изнемоглости трчала да се ’провучем испод дуге’ на небу, не бих ли постала дечак, па да будем и ја арамбаша“ (Магазиновић, 2000: 57). За дугу је, у нашем народу, било везано више веровања, најпре да је „некакво живо биће које пије воду“, у Босни одређеније – да је аждаја (Кулишић и сар., 1970: 111).² Такође, и веровање познато многим народима да се проласком испод дуге може променити пол. Вук, тако, у *Српском рјечнику* пише: „Срби кажу: да мушко прође испод дуге, постало би женско, а женско да прође, постало би мушко“ (Караџић, 1987: 216).³

Пишући о свом слагању / неслагању с дечацима због хијерархије у игри, Мага Магазиновић је забележила и разне игре којима су се као деца играли: „Много смо јурили, трчали и скакали. У дворишту су, с времена на време, били наслагани витлови од јапије, греда и дасака, којим је отац трговао. Најмилија нам је забава била успузати се на те витлове па скакати одозго раширених руку“ (Магазиновић, 2000: 57). Причајући о свом детињству с велике временске удаљености, ауторка је, имајући на уму тренутак када се одвија наративни чин, запазила сву специфичност дечјих игара којима су се она и њени вршњаци играли:

„Није онда било куповних играчака као данас. Скупљали смо разнобојне каменчиће поред реке Ђетиње. Прибирали ђинђуве и шарене рбине од порцеланског посуђа; брали смо и бојили и клобочике са букова лишћа, купили жир, семенке и бобице. То су нам биле драгоцене играчке“ (Магазиновић, 2000: 57).

² Опширније у вези с веровањима српског народа везаним за дугу в. Ненад Ђ. Јанковић, *Астрономија у предањима, обичајима и умотворинама Срба*, Српска академија наука, Одељење друштвених наука, Српски етнографски зборник, књ. LXIII, друго одељење, Живот и обичаји народни, књ. 28, Београд, 1951, стр. 41–42.

³ Поменуто веровање било је веома раширено на овим просторима. У приповеци *Дуга* Динка Шимуновића, једна од јунакиња каже: „У нас сви говоре да кад која цурица протрчи испод дуге, претвори се у мушко. Тако сам ја од детињства слушала. Само не знам може ли се и протрчати испод ње“ (Шимуновић, 1965: 83).

Сликајући људе из свога окружења, Мага Магазиновић је веома вешто дочарала сујеверје свога народа, страх од наднаравних бића (ђавола и вампира), али и различите видове надрилекарства за којима се посезало када другог вида помоћи није било. Она притом истиче: „Колико је наивности било у тадањих наших нараштаја! Колико фатализма, сујеверја и необавештености!“ (Магазиновић, 2000: 101). Описивала је посете неке баба Маре из Коштице која би деци намештала „сманути врат“: „Она би нам свој позамашни кажипрст стављала на непца и нагло нас подизала са земље. У врату би се зачуло *кврц* – и сманути врат бивао је намештен“ (Магазиновић, 2000: 57). Једном приликом када се Магин брат озбиљно разболео и када су доктори немоћно ширили руке, родитељи су, у очајању, посегнули за враџбинама – неко је саветовао да би распуштеница требало да „запоји“ дечака из своје леве или десне папуче, „истовремено да се његово одело, у коме се дете разболело, смота и пребаци преко куће и закопа ту где падне“ (Магазиновић, 2000: 94). На изненађење и општу радост свих чланова породице, Магин брат је, по извршеном ритуалу – оздравио.

Народ је, како бележи Мага Магазиновић, посезао за враџбинама у најразличитијим ситуацијама. Како је неко од чланова њене фамилије у сну добио предсказање о наводном закопаном благу у дворишту куће Магиног оца, после безуспешних преоравања дворишта, помоћ је затражена на другој страни – од „неких ’видовитих’ баба-бајалица“: „Шкропила се земља некаквим водицама, клао се црн петао ’без биљега’ и скупљала његова крв у суд да се њоме посипа. Чупала се и трава ’расковник““ (Магазиновић, 2000: 70).

Говорећи о својим прецима, Мага Магазиновић је донела и материјал за ономастичка истраживања, тј. објашњења о одређеним именима. На пример, име њене мајке Станке: „Име је сигурно добила да стану женска деца и настану синови“ (Магазиновић, 2000: 49).

6.

У свом схватању фолклора Мага Магазиновић је најближа Тихомиру Ђорђевићу, који је под фолклором подразумевао све спољашње и унутрашње манифестације људског живота. Своја размишљања о фолклору Тихомир Ђорђевић најексплицитније је образложио у студији *Српски фолклор*, где каже:

„Та реч (фолклор – прим. Љ. К.) данас у земљама образованог света означава све оно што чини спољни и унутрашњи живот народни у најразличитијим правцима. Све народне умотворине (песме, приповетке, загонетке, пословице, предање уопште, народни хумор, филозофија), језик као огледало народнога мишљења и суђења, музика, игре и забаве, обичаји, живот у кући и ван куће, рад у пољу, правни обичаји, народна медицина, народна техника и уметност, све је то предмет фолклора“ (Ђорђевић 1984: 11).

Он је заступао тезу да „фолклор није наука већ је то назив само за знање о народу, а систематско изучавање тог знања долази у обим других наука: у историју књижевности и у етнологију и психологију народа“ (Ђорђевић 1984: 11).

Мага Магазиновић је припадала генерацији која је одрасла на народном епском предању и за свој узор имала Вука Караџића и његов обиман рад на прикупљању грађе из српског народног живота. Будући да је „одрасла у средини где је српска усмена традиција представљала начин мишљења“, код ње се пробудио интерес за народни живот, обичаје и уопште за творевине народног духа, што је и родило свест о значају очувања фолклорног наслеђа (Милошевић-Ђорђевић, 2002: 22). Пионир у многим областима у Србији (прва новинарка, прва жена која је радила у Народној библиотеци, прва професорка немачког језика и филозофије у Првој женској гимназији и сл.), била је и први уметник који је стилизовао и сценски прилагодио народну игру (уп. Шантић, 2000: 23). Усмена књижевност, народна предања, народне игре, с којима се сусрела већ у раном детињству, остали су трајно у срцу Маге Магазиновић. Руководећи се тиме, оставила је бројне забелешке које у знатној мери могу послужити као грађа за изучавање српског фолклора.

Литература

- Андрић, И. (1981). *Знакови поред пута*. Сарајево: Свјетлост.
- Букумировић, Д. (1997). *Мага Магазиновић*. Београд: Народна књига – Алфа.
- Гароња Радованац, С. (2010). *Жена у српској књижевности*. Нови Сад: Дневник.
- Грдинић, Н. (2003). Аутобиографија – проблеми проучавања. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 51, св. 3, 665–674.
- Ђорђевић, Т. (1984). *Наш народни живот*, књ. 2. Београд: Просвета.
- Јандрић, Љ. (1977). *Са Ивом Андрићем (1968–1975)*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Караџић Стефановић, В. (1987). *Српски рјечник (1852) I, А – П*. Београд: Просвета.
- Кулишић, Ш., П. Петровић, Н. Пантелић. (1970). *Српски митолошки речник*. Београд: Нолит.
- Magazinović, M. (2000). *Moj život*. (ur. Jelena Šantić). Београд: Clio.
- Милошевић Ђорђевић, Н. (2002). *Казивати редом: прилози проучавању Вукове поезије усменог стварања*. Београд: Рад – КПЗ Србије.
- Пашић, М. (1993). Мага Магазиновић, писац и борац за права жена. *Ужички зборник*, бр. 22, 157–177.
- Самарџић, Р. (1986). *Писци српске историје III*. Београд: Просвета.
- Šantić, J. (2000). Maga Magazinović – Luk vekova. U M. Magazinović (ur. Jelena Šantić). *Moj život*. Београд: Clio, 5–35.
- Šimunović, D. (1965). *Pripovijesti. Mladi dani. Porodica Vinčić*. Zagreb: Zora – Matica hrvatska.

Ljiljana Kostić

**ETHNOGRAPHIC RECORDS IN THE
AUTOBIOGRAPHY OF MAGA MAGAZINOVIĆ
*MY LIFE***

Summary: Maga Magazinović (1882–1968), an artist, journalist, humanist and a campaigner for emancipation of lower-class girls, had left a wealth of data from her personal life, but also from the past of her people in her book *My Life*. As an observer and a participant in many significant events at the turn of century, she recorded some of the most crucial moments in Serbian history (Balkan Wars, World War I, etc.). Opening pages are especially interesting, filled with sentimental memories of the childhood in her native Užice, where she depicted features of the tradition she was born into. Aware of the importance of preserving the folk heritage, Maga Magazinović had offered a valuable testimony on the patriarchal life of the Serbian family at the end of XIX century in her book.